

KRISZTINAVÁROS

Mikor öregedni kezd az ember, egyre fél-
bb szeretettel gyűjtögeti az emlékeket,
elyek az ifjúkori boldonságokat juttatják
zünkbe. Az évek elrohannak, a ragyogó ál-
ok szertefoszlanak, az élet nagy küzdelmei
nagy stációi idők során elfakulnak, de a
gyottokat és találgatásokat a Krisztinaváros
smpomát és vadgesztenyefáit, a holdvilá-
os esték poézisét, a Horváth-kertet, a Már-
ány-menyasszonyt és a Politischer Greislert,
Nagydiófát, meg a Gerslilt, a rántott csir-
ét és az idej libát, a bolét, meg a pezsgő-
röccsöt nem lehet elfelejteni soha. Kedves
z a Krisztinaváros, mely a fiatalságunkat
és a régi emlékeinket juttatja eszünkbe és
az sem változtat a dolgon, hogy a magasabb
évjáratbeli pestiek között nagyon sokan
vannak, kik a Krisztinaváros uccáin csak
naplemente után ismerik ki magukat és fo-
galmuk sincs róla, hogy miképpen fest nap-
világ mellett Budának ez a finom, drága
vidéke, mely annyi érdekességet rejteget.

Budaváros 500 forintért megveszi a Krisztinavárost

Budapest többi részéhez képest meglehető-
sen fiatal város a Krisztinaváros, mely kö-
rülbelül most tapossa a százötvenedik évét.
Tulajdonképpen a „kalapos királynak“, II.
Józsefnek köszönhetjük, hogy megindult a
városodás útján, mert József császár hatal-
mas kertté, parkvárossá szerette volna átala-
kítani ezt a Várhegy alján elterülő völgyet,
melyet Mária Terézia lányáról neveztek el
Krisztinavárosnak. Ha jobban megnézzük a
dolgát, a Krisztinaváros most jubilál és talán
ez a jubileum adta az ötletet a főváros tu-
dós főlevéltárosának, *Gárdonyi Albert*nek,
hogy kitűnő tanulmányban megpíszkálja a
Krisztinaváros multját és megírja betelepü-
lésének történetét.

Gárdonyi Albert a Krisztinaváros életéből
annak a száz esztendőnek a történetét írta
meg, amely rávilágít arra, hogy a török
uralom után egészen József császár idejéig
milyen volt a császári igazgatás ezen a vi-
déken és az újonnan betelepült német lakos-
ság miképpen verekszik, marakszik a kato-
nasággal azokon a telkeken, szántókon és
legelőkön, melyeken most az emeletes házak
és paloták gyönyörű sora húzódik meg. A
dolog úgy áll, hogy a török hódoltság meg-
szűnése után a katonaság egyszerűen lefo-
lalta nagyrészt azoknak a szántóföldeknek
és legelőknek, melyek a váraljától nyugatra
és északnyugatra terültek el. A mai Vérmező
volt az első nagy terület, melyre a Vár kato-
nái kommandánsa rátette a kezét és Buda
város tanácsának minden tiltakozása elle-
nére máig megmaradt a katonaság kezén ez
a hatalmas terület, melyet eleinte „Kom-
mandáns-rétnek“, majd „Generális-kaszáló-
nak“ neveztek a várbeliek és csak 1795 után,
mikor *Martinovits*ot és társait lefejezték,

kapta a Vérmező nevet a Kommandáns-rét.
De ha csak a Vérmezőt foglalta volna le a
várparancsnok, abba talán még bele tudott
voina nyugodni a budai polgárság; de báró
Pfeffershoven várparancsnok ezenkívül le-
foglaltatta azt a területet is, amely a Vár
lábától kezdve a Székesfehérvári-hegy alatt
egészen a Pálvölgy-i kőhidig a József-
és Svábhegyek között elnyúlik. Egy részét ma-
gának foglalta le a várparancsnok, egy ré-
szét pedig a katonaság részére. A Kamara-
inspektorátus nem szólott bele a dologba,
mert a kamarai igazgató úgy beszélte meg a
kommandánsal, hogy majd osztokodnak.
A polgárság természetesen tiltakozott az erő-
szakos foglalás ellen, úgyhogy *Pfeffershoven*
1703-ban — minden eshetőségre — telek-
levelet váltott a Városmajortól északra
fekvő 15 hold szántó és 20 hold rétből álló
területre, Tíz év múlva pedig, mikor nyuga-
lomba vonult, felajánlotta a lefoglalt terü-
letet a városi tanácsnak. Hosszú alkudozás
után 500 forint vételárban egyeztek meg és
Buda város tanácsa 1715-ben próbált terü-
letekre parcellázva, 48 polgárnak adta el azt
a vidéket, amelyet *Pfeffershoventól* 500 fo-
rintért visszavásárolt.

Az új városkommandáns nem enged

Az új városparancsnok: gróf *Regál* azon-
ban nem akarta akceptálni azt az egyessé-
get, amelyet elődje kötött Buda város taná-
csával és azt mondta, hogy *Pfeffershovennek*
nem volt joga ehhez a tranzakcióhoz, mert
a lefoglalt terület a mindenkori várparancs-
nok tulajdona. Gróf *Regál* úgy bizonyította
be, hogy neki van igaza, hogy saját mar-
háival és az eráris jószággal letelepítte le a
48 budai polgár szénáját. 1717-ben új em-
ber lett a várparancsnok; báró *Löffelholz*,
de *Löffelholz* sem akarta visszaadni a pol-
gárságnak a vitás földeket és a budai tanács
hiába szaladgált fűhöz-fához jogorvoslatért,
legfeljebb híztatást kapott, amivel bizony
nem sokra ment. A budai tanács először a
haditanácshoz ment instanciájával, majd a
kamarai kormányzóhoz, végül az udvari
kancelláriához fordult és most már a Vér-
mező területét is visszakövetelte. A várkom-
mandáns erre, hogy megmutassa, milyen
nagy úr, majort és nyaralót is építtetett a
mai Városmajor tájékán; a felsőbbség pedig
nem akart komolyan foglalkozni a polgár-
ság panaszaival.

1723-ban az országgyűlés elé került a
nagy ügy és a diétán végre Buda városának
adták igazat. A kommandáns azonban fű-
tyúlt az országgyűlésre és nem adta vissza
a lefoglalt területet, mert szerinte ezek a
területek a mindenkori várparancsnokéi, te-
hát *Pfeffershovennek* nem volt joga eladni
azokat a városnak. Ha a városnak, úgy-

mond, követelnivalója van, akkor követelje
vissza az egykori kommandáns özvegyén az
500 forintos vételárát. Csak 1729-ben jutott
dülőre a vita, mert akkorra már a hadita-
nács is megúnta a sok instanciát és azt
őhajította, hogy a kommandáns egyezzen
meg a várossal. Meg is egyeztek. Eszerint a
város visszakapja a pörös földeket, ellen-
ben a várparancsnok kapott örök tulajdonul
11 hold földet és rétet és kapta azt a többi
mint 5 holdnyi területet, amelyen a majorja
és a nyaralója állott, azzal a kikötéssel,
hogy mihelyt gróf *Daun* várparancsnok ott-
hagyja a hivatalát, Buda városának elővételi
joga lesz ezekre a területekre. Mikor *Daun*
nyugalombavonult, a város 3000 forintért
csakugyan megváltotta a *Daun* gróf földjét
és nyaralóját.

1752-ben Buda város megpróbálta vissza-
szerezni a Vérmezőt is, de nem sikerült.
Ellenszolgáltatásképpen a haditanács olyan
követelésekkel lépett fel, amelyet a város
nem tudott teljesíteni. Azóta is többször fel-
merült a Vérmező megváltásának a problé-
mája. Voltak viták, pörök és tárgyalások,
amelyek mindig azzal végződtek, hogy a
Vérmező máig is a katonai kincstáré.

A Városmajor

Most már tehát jó idő óta Buda városé
volt a mai Városmajor területe, de nem sok
hasznát vette. Végre 1783 táján az az ötlet
kerekedett a magisztrátusban, hogy meg-
szabadítják a várost ettől a területtől; ár-
verésen eladják, ki is hirdették a licitációt,
de vevő nem akadt. Akkoriban történt, hogy
a budai egyetem fűvészkertjét a császár
sétakertté akarta átalakítani, hogy a budai
császári hivatalok tisztviselőinek legyen hol
lőltetniük a szabad idejüket. A budai fűvész-
kert azért vált feleslegessé, mert az egye-
temet Pestre helyezték át és a császár azt
akarta, hogy adják oda Budának ingyen a
botanikus kertet, ha a város vállalkozik rá,
hogy fával beülteti és gondját viseli. A ma-
gisztrátus azt válaszolta, hogy a fűvészkert-
nek természetlen, száraz a talaja, nem alkal-
mas a kertté való átalakításra. Ellenben szí-
vesen csinál kertet a mai Városmajorból, ha
ellenértékül beépítés céljára megkapja a fű-
vészkertet. Ebbe a császár nem ment bele,
hanem megparancsolta, hogy csináljanak
nyilvános parkot a Városmajorból. Így szü-
letett meg a Városmajor. Később mégis csak
beépült a botanikus kert és ma is itt vannak
a Krisztinaváros legkedvesebb házai. Itt van
lőbbi között a Karátsonyi-palota is, mely-
nek területét *Krammerlauf Ignác* városbíró-
tól vásárolták meg a Karátsonyiak. Az a
hatalmas terület, amelyet mi Horváth-kert
néven ismerünk, amelyen ma a krisztina-
városi nyári szinkór áll, eredetileg sokkalta
nagyobb terület volt és majdnem a Vérme-
zőig húzódott. Ez a terület annakidején
gróf *Niczky* kamaraielnök vette meg *Niczky*-
tól *Percel* rendőrigazgatót vásárolta meg és
Perceltől az udvari szentgyörgyi Horváth
Zsigmond udvari tanácsos váltotta magához.

Szóval eredetileg a Városmajor is, a Hor-
váth-kert is és az egész Várhegy alja mind-
mind a katonaságé volt. A kommandáns
ökrei és tehenei letelesték rajta, éppúgy,
mint a Vérmezőn és az egész Krisztinaváros
hátán. A kommandáns hordatta be a szénát
és a polgárságnak úgy kellett visszaporítani
minden talpalatnyi földet. Ezeknek a pö-
röknek a történetét írta meg *Gárdonyi Albert*
abban a tanulmány-sorozatban, mely „Ta-
nulmányok Budapest multjából“ címen a
napokban fog megjelenni a főváros kiadá-
sában. Száz esztendeig tartottak a viták, a
pörök és az instancijáráások és százötven
esztendeig tartott, míg a Vár alján elterülő
mezők, legelők, kaszálók és szántóföldek
emeletes palotákkal épültek be és Krisztina
város lett a Krisztinavárosból.